

Mokytojo ir mokinio dialogas/susitarimai šiuolaikinės mokymosi paradigmos pamokoje

Palmira Talijūnienė,

Kauno šv. Kazimiero progimnazijos direktorė,
Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros vadovaujančioji vertintoja,
švietimo vadybos magistrė,
lietuvių kalbos mokytoja ekspertė,
Švietimo vadybos ekspertė

Klasė – tai sodas, o mokytojas – tai žmogus, kuris prižiūri šitą sodą. Gali būti, kad sodininkas apsilanko sode kartą per mėnesį, išmatuoja, kiek augalai paaugo, kiek žiedų ir kiek vaisių užmezgė, tačiau toks vertinimas nepadaeda medžiams augti, jis tik nustato rezultatą.

Visai kitoks yra formuojamasis vertinimas, kai sodininkas lankosi kasdien, kai stebi, ko trūksta augalams ir padeda jiems augti. Toks vertinimas susijęs su pažanga, įsivertinimu, motyvacija, pagalba, tai tarsi spiralė, kuri padeda augti...

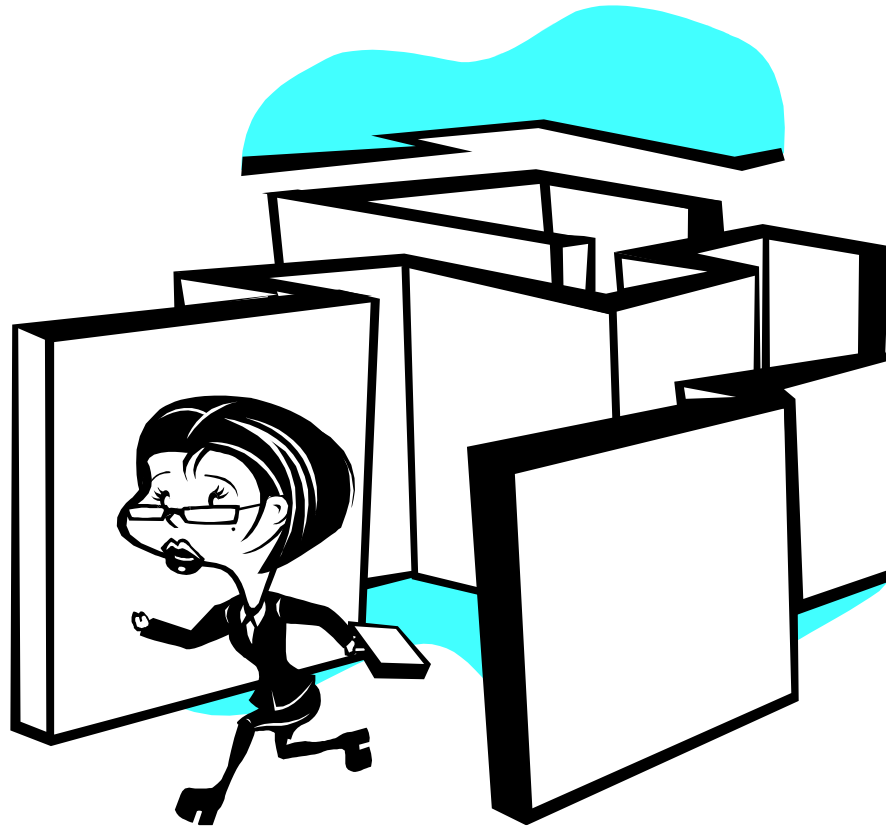

**„Jei norime, kad LIETUVA būtų SOLIDARI KŪRYBINĖ
VISUOMENĖ, pirmiausia turime radikaliai pakeisti
edukacinę sistemą iš mokymo *ATKARTOK* (mėgdžiok) –
mokymusi – *SUGALVOK*, *konstruok* - *kurk savo požiūrio
sistemą*.“**

(D. Karvelis)

	Tradicinė (poveikio) paradigma	Saveikos paradigma (bandoma dirbti šiuolaikiškai)	Mokymosi paradigma (šiuolaikinė)
Mokytojo požiūris į mokymo/ mokymosi procesus	Mokymas yra faktų perteikimo, jų įsiminimo ir atkartojimo procesas.	Mokytojas pripažįsta mokymo ir mokymosi sąveiką, tačiau mokymui teikia pirmenybę.	Mokytojas remiasi mokinių patirtimi, aplinka, esmė – mokymasis, svarbūs įvairūs informacijos šaltiniai ir mokymosi priemonės.
Mokytojo darbo stilius	Mokytojas – aktyvus veikėjas, kuris turi tikslą ir pagal jį veikia.	Mokytojas – mokymo proceso vadybininkas, organizatorius, kuris tariasi su mokiniu priimdamas sprendimus.	Mokytojas – mokymosi patarėjas, padėjėjas. Savo žinias, įgūdžius taiko mokiniui padėdamas įveikti problemas.
Mokymo ir mokymosi uždaviniai	Mokytojas formuluoja pats. Svarbūs mokymo, o ne mokymosi uždaviniai.	Mokytojas formuluoja pats, tačiau jų tikslingumą aptaria su mokiniais.	Formuluoja pats mokinys. Mokytojas padeda suderinti su mokymo programa.
Mokymo ir mokymosi metodai	Aiškinimas, klausinėjimas, rašymas, teksto skaitymas, paskaita, demonstravimas.	Diskusijos, sprendimas grupės seminarai.	Individualūs ir grupiniai problemų sprendimo būdai, projektai, tyrinėjimas, kūryba, darbas su įvairiais informacijos šaltiniais.
Mokinio vaidmuo	Pasyvus informacijos priėmėjas.	Vertinamas mokinio aktyvus dalyvavimas mokymo procese.	Mokinys pats atsakingas už savo mokymąsi, aktyvus proceso dalyvis, taiko savo draugų patirtį.

**Vienas mokytojas pasako tiesą,
kitas - išmoko ją atrasti...**

Geros mokyklos koncepcija

Kokie susitarimai mokyklos bendruomenėje dėl mokinių asmenybės ūgties matavimo:

- *asmenybinės brandos* (savivokos, savivertės, vertybinio kryptingumo);
- ***mokymosi*** *pasiekimų* (bendrųjų pasiekimų (bendrųjų kompetencijų) ir dalykinių pasiekimų (dalykinės kompetencijos));
- ***mokymosi*** *pažangos* (per tam tikrą laiką pasiekto lygio, atsižvelgiant į bendrosiose ugdymo programose numatytus reikalavimus, mokymosi startą bei asmenines raidos galimybes, mokiniui optimalų tempą).

Planuoti nereikia ignoruoti!

1. Organizuoti **kryptingą**
mokinių **tobulėjimą**

*Jeigu nežinai, kur eini,
greičiausiai ir nueisi
nežinia kur.*

2. Klasės valdymui

*Jeigu pats nesuplanuosi
savo gyvenimo - kiti tai
padarys už tave.*

(Earl Nightingale)

3. Mokinių mokymosi
motyvacijai

*Kliūtis pradedame matyti
tada, kai nukreipiame
žvilgsnį nuo TIKSLO.*

(Henry Ford)

Kam planavimas gali būti naudingas?

4. Žinojimui, kas su
jais daroma

*Kai žmogus nežino, į kurį
uostą plaukia, joks vėjas
nebus palankus.*

(Seneka)

Mokinys įgijęs...

Bendrąsias kompetencijas:

- mokėjimo mokytis
- komunikavimo
- pažinimo
- socialinę
- iniciatyvumo, kūrybingumo
- asmeninę

**...ir esmines dalykines
kompetencijas.**

Gera pamoka – ta, kurioje:

- daugiau mokomasi nei mokoma;
- pamokos medžiaga įgalina ir skatina savarankiškai, atsakingai mokytis;
- suteikiama erdvės, užuot ją ribojus;
- visiems mokiniams sudaromos įvairios galimybės mokytis...

Nuo ko pradėti planuoti?

*Pradėk, galvodamas
apie pabaigą!*

Koks yra pamokos uždavinys?

Pamokos pradžia: ugdymo tikslas, mokymosi uždavinys, vertinimo kriterijai

Kaip išmokysim to, ko siekiame išmokti?

*Veikla pamokoje: metodai, užduotys, priemonės,
pagalba mokiniui, motyvavimas*

Kaip sužinosim, ar išeinam mokėdami?

Pamokos pabaiga: pasiekimų pasimatavimas, mokymosi rezultatų aptarimas,

**Ką mokėdami mokiniai išeis
iš pamokos?**

Veiklos rezultatas / vertė (pasiekimų, interesų, naudingumo)

Susitarkime... 1

Ugdymo tikslas

- Bendrųjų ir dalykinių kompetencijų ugdymas;
- Nurodo kryptį, bet nepaaiškina, kaip patekti;
- Aukštesniųjų ir žemesniųjų gebėjimų;
- Kelia iššūkius, motyvuoja;
- Planuojama MOKYTOJO veikla: žino, ko siekia, geba siekius pagrįsti.

Mokymosi uždavinys

- Dalykinių ir bendrųjų kompetencijų ugdymas;
- Aiškus, konkretus, pamatuojamas;
- Nurodoma min riba, orientuota bent į žemesniuosius gebėjimus;
- Atliepia skirtingas mokymosi galimybes;
- Planuojama MOKINIO veikla, t. y. orientuoti į mokinius.

Susitarkime...1

Ugdymo tikslas

Naudodamiesi pateiktomis priemonėmis saugiai pagaminsite 4 tipų tirpalus: šarminį, rūgštinį ir neutralų; paaiškinti,

- kaip jie atpažįstami naudojant indikatorius,

- nurodyti 5 saugaus elgesio su cheminėmis medžiagomis buityje taisykles.

Mokymosi uždavinys

Pagaminsiu tirpalus iš sodos, druskos, citrinos rūgšties ir maistinių dažų.

Naudodamasis indikatoriumi nustatysiu, kurie iš pagamintų tirpalų yra rūgštiniai, šarminiai, neutralūs.

Su grupės draugais sukursiu 5 saugaus elgesio su cheminėmis medžiagomis buityje taisykles, pristatysiu klasėje, pateiksiu bent 3 argumentus, kodėl jų reikia laikytis.

Kai kelia sau, motyvuojami aktyviai veikti.

Susitarkime...1

Mokymosi uždavinys

Uždaviniai skirtingas mokymosi galimybes, poreikius gali atliepti bent jau per:

- skirtingas sąlygas (kuo naudodamiesi/nesinaudodami),
- veiklą (grupėje, individualiai, poroje),
- rezultatą/vertę (nurodys/pateiks argumentų/padarys išvadą),
- rezultato/vertės vertinimo kriterijų (pavyzdžiui, sukurs ne mažiau kaip tris elgesio taisykles, išspręs teisingai ne mažiau kaip keturis uždavinius – nurodoma minimali pasiekimų riba, orientuota į mažiausius gebėjimus).

Kokius gebėjimus ugdo? (pagal Bloomą)

<p><u>Žinios (atmintis)</u></p> <p>Gebėjimas prisiminti, atgaminti reikiamą medžiagą, turi gali būti: terminologija, klasifikacija, šaltiniai, kriterijai, apibūdinimai.</p> <p>91 proc. ŽLM+9 proc. ALM</p>	<p><u>Supratimas</u></p> <p>Gebėjimas suprasti, kas sakoma, perteikiama, ir gebėjimas naudotis medžiaga ar idėjomis, kurios yra pateikiamos.</p> <p>Tai apima: vertinimą – pasakymą kitais žodžiais ar kita forma; interpretavimą – idėjų pertvarkymą ir jų tarpusavio ryšių supratimą.</p> <p><u>Reikia</u> : žinių.</p> <p>40 proc. ŽLM+60 proc. ALM</p>	<p><u>Taikymas</u></p> <p>Gebėjimas naudoti idėjas, principus, sąvokas naujose tendencijose.</p> <p>Apima gebėjimą prisiminti ir, remiantis nauja pateikta medžiaga, sukurti tinkamas sąvokas ir principus.</p> <p><u>Reikia</u>: žinių ir supratimo.</p> <p>28 proc. ŽLM+72 proc. ALM</p>	<p><u>Analizė</u></p> <p>Gebėjimas identifikuoti sudedamąsias idėjos dalis ir išvelgti loginius visumos dalių ryšius.</p> <p>Užduotys turi būti grindžiamos kokiomis nors induktyvaus ar deduktyvaus mąstymo proceso formomis.</p> <p><u>Reikia</u>: žinių, supratimo, taikymo.</p> <p>91proc. ŽLM+91 proc. ALM</p>	<p><u>Sintezė</u></p> <p>Gebėjimas išrinkti elementus iš daugelio šaltinių ir sujungti juos į naujas, lig tol nežinomas struktūras, organizacijas, visumą.</p> <p><u>Reikia</u>: žinių, supratimo, taikymo, analizės.</p> <p>19 proc. ŽLM+81 proc. ALM</p>	<p><u>Ivertinimas</u></p> <p>Gebėjimas nutarti, spręsti kokia yra kokiame nors tikslu pasiekti naudojamų idėjų procedūrų, sprendimų metodų, medžiagos vertinimą.</p> <p>Sprendžiant, išvardytosios sudedamosios dalys yra teisingos ekonomiškos ar tinkamos patenkinamos, naudojamos pačių mokinių nusistatytoms kriterijoms pateikti vertinimo kriterijai.</p> <p><u>Reikia</u>: visų 5 ankstesnių.</p> <p>57 proc. ŽLM+43 proc. ALM</p>
ŽEMESNIO LYGIO MĄSTYMAS (ŽLM)			AUKŠTESNIO LYGIO MĄSTYMAS (ALM)		

Žodžiai – raktai, vartojami formuluojant klausimus ir užduotis, pamokos uždavinius

<p>Apibrėžkite, apibūdinkite</p> <p>Pavaizduokite, rodykite</p> <p>Papasakokite</p> <p>Atpasakokite</p> <p>Atpažinkite, priskirkite</p> <p>Išvardykite, raskite</p> <p>Pavadinkite, įvardinkite</p> <p>Nusakykite bendrais bruožais</p> <p>Parodykite, atrinkite</p> <p>Išdėstykite</p> <p>Parašykite, aprašykite</p> <p>Suraskite</p> <p>Nustatykite</p> <p>Išnagrinėkite</p>	<p>Palyginkite, išskirkite</p> <p>Padarykite išvadą</p> <p>Supriešinkite, sugretinkite</p> <p>Paaiškinkite, atpasakokite</p> <p>Išplėskite, apibūdinkite</p> <p>Pateikite pavyzdį</p> <p>Iškelkite hipotezę</p> <p>Iliustruokite, interpretuokite</p> <p>Padarykite išvadą</p> <p>Interpretuokite, pertvarkykite</p> <p>Susiekite, klasifikuokite</p> <p>Pasakykite savais žodžiais</p> <p>Numatykite</p> <p>Pademonstruokite</p>	<p>Pritaikykite, parinkite</p> <p>Sukonstruokite, nustatykite</p> <p>Padarykite, pateikite</p> <p>Parodykite, atrinkite</p> <p>Išplėskite</p> <p>Išskleiskite</p> <p>Išspręskite</p> <p>Paaiškinkite, kodėl</p> <p>Nupieškite</p>	<p>Išnagrinėkite, paklauskite</p> <p>Suskirstykite</p> <p>Klasifikuokite, sugrupuokite</p> <p>Palyginkite</p> <p>Supriešinkite, susiekite</p> <p>Nustatykite</p> <p>Atskleiskite</p> <p>Suraskite</p> <p>Atskirkite</p> <p>Išskirkite</p> <p>Atpažinkite</p> <p>Sudarykite diagramą</p> <p>Diferencijuokite</p> <p>Išdėstykite pagal seką</p>	<p>Sukurkite, sudarykite</p> <p>Suformuluokite sprendimą</p> <p>Paruoškite</p> <p>Padarykite išvadą, pagrįskite</p> <p>Numatykite planą</p> <p>Sujunkite</p> <p>Susiekite</p> <p>Išplėskite</p> <p>Išskleiskite</p> <p>Išdėstykite</p> <p>Apibendrinkite</p> <p>Rekomenduokite</p> <p>Perfrazuokite</p> <p>Išdėstykite pagal svarbą</p>	<p>Pasirinkite, pagrįskite</p> <p>Nuspręskite remdamiesi</p> <p>Nutarkite</p> <p>Ivertinkite</p> <p>Prieikite prie išvados, pagrįskite argumentais</p> <p>Pasakykite savo nuomonę, argumentuokite</p> <p>Argumentuotai kritikuokite</p>
--	---	---	---	---	---

ALM dažnai siejama su užduočių sunkumu (kokia dalis mokinių teisingai atliks), o **turi būti siejama su sudėtingumu**, t. y. kiek žingsnių reikia užduočiai atlikti.

ALM apima: metakognityvinius, saviregulavimo, bendradarbiavimo gebėjimus. Dauguma susiję su problemų sprendimu.

Susitarkime...1

Vertinimo kriterijai

Turi būti aprašyta ir vertinama tai, kas buvo numatyta tiksluose

Kriterijus ar jų požymių raišką galima skirstyti į pasiekimų lygmenis, pagal tai, kiek požymis pasireiškia:

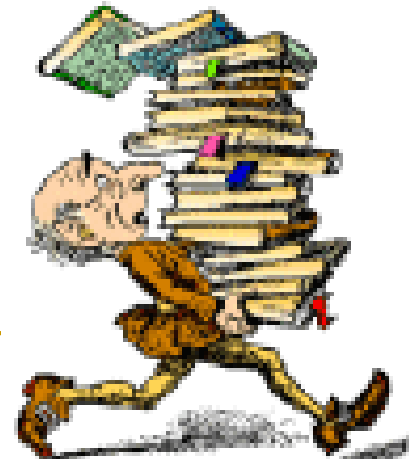
- pagal įdėtas pastangas,
- pagal kognityvinių gebėjimų apraiškas (Bloom tikslų taksonomijos lygiai).

Skaidyti pagal:

- pasitikėjimo savo jėgomis didinimą,
- savarankiškumo augimą,
- dalyvavimo aktyvumą,
- pritaikymo aplinkų gausą, įvairovę,
- rezultato/vertės išskirtinumą, sudėtingumą.

Ar sutinkate?

- VISŲ MOKINIŲ VISKO IŠMOKYTI
NEĮMANOMA!
- VISUS MOKINIUS GALIMA KAI KO
IŠMOKYTI.

Individualizavimo ir diferencijavimo esmė yra tai,

- Kad tas KAI KAS pasiektų konkretaus mokinio galimybių maksimalias ribas.
- Mokytojo tikslas - patenkinti mokinių poreikius, sudaryti sąlygas kuo maksimaliau atsiskleisti jų galimybėms.

Susitarkime...2

**Vieno tipo užduotis negali atskleisti,
ką/kaip/kiek mokinys išmoko**

- *Žodžiu ar raštu*
- *Individuali ar grupinė*
- *Uždara ar atvira*
- *Praktinė ar teorinė*

Ar pamokoje išlaikytas balansas tarp įvairių užduočių tipų, formų, būdų?

Lietuva patenka tarp daugiausiai testuojančių ugdymo procese šalių.

Susitarkime...2

Vieno tipo užduotis negali atskleisti,
ką/kaip/kiek mokinys išmoko

Skatina tiriamąjį mokymąsi (stebėjimas, darbas su informacijos šaltiniais, eksperimentai)

Skatina patirtinį mokymąsi (mokymasis veikiant, kai kuria savo žinojimą, įgauna įgūdžių, ugdosi gebėjimus iš savo ir kitų patirties)

Skatina į problemų sprendimą orientuotą mokymąsi (probleminių užduočių sprendimas, kūrybiniai rašiniai...)

Susitarkime...3

Metodai: aktyvūs, mokomasi bendradarbiaujant

Skaitymo	Rašymo	Klausinėjimo	Bendradarbiavimo	Jungiantys įvairią veiklą
Mokausi raidžių; Mano žodžių sąsiuvinis; Paskutinis žodis priklauso man; Teksto žymėjimas; „Ištęsta“ paskaita; IDEAL; Dviejų pusių dienoraštis.	Kryžminė diskusija; Nebaigti sakiniai; Žodžių žemėlapis; Tinklo nėrimas; Piramidės istorija; Penkiaeilis; Laisvas rašymas; Rašymo procesas.	Klausiamieji žodžiai; „Stori“ ir „Ploni“ klausimai; 6W; Klausimų ramunė.	Kompozicija; Abipusis mokymas; Diskusija; Debatai; Sakyk ir klausk; Apskritasis ratas; Kampai; Mokymas grupėmis.	Raktiniai terminai; Sumaišytas loginis eiliškumas; ŽNI; Akvariumas; Situacijų žaidimas; Minčių lietus; Ledlaužis; Minčių ežys; Testai; Nuo visumos prie dalių; Interviu; Argumentai „už“ ir „prieš“; Inscenizavimas; Sutarčių sudarymas...

Susitarkime...4

Pagalba ir motyvavimas

Įvairios užduotys (galimybė pasirinkti pagal gebėjimus);

Įvairūs pergrupavimo/grupavimo būdai;

Įvairūs mokymo/mokymosi stiliai;

Įvairus ir pažangos padedantis siekti grįžtamasis ryšys.

Koks grįžtamasis ryšys yra efektyvus?

- Ne „klaidų suvestinė“, bet „receptas“ mokiniui, ką ir kaip toliau jam daryti.
- Kaip dažnai pastebite, kad mokiniai taisytų darbus pagal mokytojo pastabas? Grįžimas prie darbo ir jo tobulinimas – tobulas būdas mokytis.
- Pagyrimas? Pagyrimas \neq Grįžtamasis ryšys.
- Grįžtamasis ryšys turi skatinti mokinį mąstyti užuot kėlęs emocingą reakciją, kuri stabdo mokymąsi. Nepakanka konstatuoti „gerai ar blogai“, reikia kreipti dėmesį į tolimesnį darbą.
- Mažiau yra daugiau. Išvydę daug klaidų savo darbe, mokiniai reaguoja emociškai, apima nusivylimas. Pažymėkit tik 2-3 klaidas, tegul ištaiso jas.

Klausinėjimas

- Dauguma mokytojų, uždavę klausimą, laukia atsakymo mažiau nei vieną sekundę ir po to užduoda kitą klausimą arba į savo klausimą atsako patys.
- Trumpo laukimo pasekmė yra ta, kad „veikia“ tik tie klausimai, į kuriuos galima atsakyti greitai, nemąstant, t.y. faktų įsiminimo reikalaujantys klausimai.
- Išėitis – **ilgiau palaukti**.
- Turi vykti:
 - **Klausinėjimas – dialogas** („Vietoj to, kad parodyčiau, kaip rasti sprendimus, užduodu klausimus ir mokiniams duodu laiko drauge surasti atsakymus“).
 - **Rankos nekeliamos** (Mokiniai žino, kad nereikia kelti rankų, net jeigu jie žino atsakymą į klausimą tol, kol specialiai to nepaprašoma. Parodoma, jog tikimasi, kad visi mokiniai yra pasirengę atsakyti, net jeigu jų atsakymas būtų „aš nežinau“);
 - **Palaikanti atmosfera** (Ir atsakydami neteisingai mokiniai jaučiasi gerai. Jie žino, kad toks atsakymas bus tiek pat naudingas, kiek ir teisingas atsakymas. Jie patenkinti tuo, kad padeda kitiems mokiniams išvengti tolesnių neteisingų atsakymų).

Grįžtamasis ryšys vertinant

- Grįžtamojo ryšio, tiek raštu, tiek žodžiu, **pobūdis** yra daug svarbesnis už jo **kiekį**.
- Tyrimais įrodyta, kad **komentarai** pagerina mokinių mokymąsi. Tačiau jeigu kartu rašomas ir pažymys ar balai, pastarieji turi neigiamą poveikį - mokiniai nekreipia dėmesio į komentarus (Butler, 1988).
- Tinkamai pateikti komentarai apie vaikų darbą padeda ir mokiniams, ir tėvams **pamatyti mokymosi problemas** geriau, negu pastangos jas interpretuoti pažymiais ar balais.
- **Skaičius** (pažymys, balas) nesako mokiniui nieko apie tai, kaip patobulinti darbą, todėl prarandama galimybė paskatinti mokymąsi.

Pagrindinės idėjos apie mokinių darbų vertinimo patobulinimą

- **Komentarai** turėtų parodyti, **kas buvo padaryta gerai, o ką dar reikėtų patobulinti** bei nurodyti gaires, kaip tai padaryti.
- Mokinių **galimybė reaguoti** (pataisyti, patobulinti darbą) į komentarus turėtų būti numatyta, kaip viso mokymosi proceso dalis.
- **Rašto užduotys** šalia žodinių turėtų padėti mokiniams plėsti ir parodyti svarbiausių dalykų, kurių jie išmoko, supratimą.

Šių pokyčių įgyvendinimas gali pakeisti mokytojų ir mokinių požiūrį į rašto darbus: mokinių darbų vertinimas bus priimamas ne kaip lenktyniavimą skatinantis ir galutinis sprendimas, o kaip labai svarbus žingsnis mokymosi procese.

Susitarkime...5

Įsivertinimas ir refleksija

- Įsivertinimas taikomas vertinant tiek save kaip asmenį, tiek mokymosi procesą, tiek rezultatus ir pažangą;
- Mokytojas turi sudaryti sąlygas mokiniams parodyti tai, ko jie išmoko;
- Grįžtamojo ryšio technikos: mini apžvalga, esminių sąvokų paaiškinimas, reziumė vienu sakiniu, pasiūlymai praktikai ir kt.

Nuo ko priklauso pamokos sėkmė?

- Lūkesčiai – ko tikiuosi (pamatuojami pamokos uždaviniai)?
- Planavimas – kaip suplanuosiu (pamokos planas)?
- Veikla – kaip organizuosiu (turinys, užduotys, metodai, priemonės)?
- Motyvacija – kaip sužadinti norą mokytis (pasitikėjimas, sudominimas, konsultavimas, vertinimas, įsivertinimas)?

Norētume, kad būtu taip....

Bet realybė dažnai tokia...

„Daugelis nepastebi palankių galimybių, nes dažnai jos ateina apsirengusios darbiniais rūbais ir būna panašios į paprastą darbą“ (Tomas Edisonas)

TAČIAU

„Viską, ką tenka išmokti daryti, mes išmokstame darydami...“ (Aristotelis)

TODĖL

„Viską, ką žmogaus protas sumanys ir kuo patikės, jo ranka sugebės įgyvendinti“ (Napoleonas Hilas)

